

СИМВОЛІКА НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

О.В. Кравченко, асистент кафедри архітектури Національного авіаційного університету, член Спілки дизайнерів України

Я.О. Кравченко, магістр адміністративного менеджменту

В.П. Чепак, учений секретар Українського наукового товариства геральдики і вексилології, член Національної спілки журналістів України

© *Олег Вадимович Кравченко*

© *Ярослав Олегович Кравченко*

© *Віталій Петрович Чепак*

Бурхливий розвиток новітніх технологій в поєднанні з відновленням традицій у всіх сферах соціально-культурного життя передбачає використання останніх досягнень науки управління із традиціями, що створювалися і розвивалися протягом багатовікової історії слов'янських народів. В останній час величезна увага, серед всіх рівнів соціальної культури, була привернута до мікрорівня – організаційної культури, що є елементом управління безпосередньо соціально-економічною структурою, в якій взаємодіє і розвивається кожна окрема особа.

Питанням організаційної культури в галузі народної освіти в останній час приділялося занадто мало уваги, що і спричинило фактично повний занепад організаційної культури на рівні вищих навчальних закладів (далі ВНЗ) в кінці ХХ ст. Однак вже на початку ХХІ ст. робляться окремі спроби по відновленню традицій і розвитку організаційної культури в окремих ВНЗ України. Необхідно відзначити, що особливу увагу, серед всіх елементів корпоративної культури ВНЗ, привертають такі її елементи як система управління ВНЗ, відносини між адміністрацією ВНЗ та студентами та форма одягу студентів і викладачів як засіб вирівнювання статусу та наближення адміністрації і студентів один до одного.

Метою даної статті є розгляд особливостей сучасного форменого одягу студентів ВНЗ, аналіз досвіду впровадження студентської форми на прикладі Національного авіаційного університету.

Доцільно провести короткий екскурс у історію студентської форми одягу, щоб визначити її значення в системі організаційної культури ВНЗ. Студенти середньовічних університетів мали статутом підтвержену форму одягу, в якій приходили на заняття і на всі урочисті події (диспути, іспити тощо). Краківські студенти XVI-XVII ст., наприклад, носили баранячу шапку (капуцу), вузькі штани, сорочку, сардак (подібний до кафтану) з червоними рукавами, а на це все одягалася довга, з довгими широкими рукавами туніка, яку підв'язували поясом. Студенти не любили її вбирати, за порушення правил мали покарання від ректора й різних наглядачів. Енергійним та жвавим молодикам вона заважала рухатися, і в XVII ст. її довжину і довжину рукавів мусили вкоротити і зробити зручнішою.

На стародавніх гравюрах і малюнках студенти майже завжди зображувалися в довгих туніках і, залежно від соціального становища, різних беретах. Цей убір був найважливішим зовнішнім атрибутом, що вказував на приналежність людини до академічного світу. Туніки були різного кольору: пурпурового, чорного, синього, зеленого, брунатного і навіть жовтого.

Такий же самий одяг носили і бакалаври та магістри, але відрізняли їх за головними уборами: бакалаври мали чотирикутний берет, а магістри круглий, та ще бакалаври мали рукава тунік, унизу облямовані червоним. Берети одягали на всі урочистості. Форма одягу студента була обов'язковою. Через два роки студент, якщо він опанував запропоновану програму, складав іспит на бакалавра, після чого міняв убрання, одягав чотирикутний берет і продовжував вивчення інших наук. Якщо через два роки він складав магістерський іспит – одягав магістерську туніку з червоного стрічкою на рукавах, йому дарували книгу, а на середній пальці одягали золотий перстень як символ чеснот і чистоти. Не всі студенти досягали докторського ступеня, який вважався найвищим (доктор мав більшу повагу, ніж владика) і давав право керувати навчальним процесом в університеті.

Розвиток капіталістичних відносин призводить до суттєвого розшарування студентів за матеріальним станом і вимоги до форми одягу лібералізуються. В XIX-XX ст. студенти почина-

ють носити одяг, що відповідає тогочасним віянням моди, а середина ХХ ст. створює умови, за яких одяг студентів фактично є вираженням приналежності студентів до тієї або іншої субкультурної спільноти. Однак, варто зазначити, що деякі ВНЗ, в залежності від напрямів підготовки студентів, вводять обов'язкову форму для студентів і викладачів.

Так, згідно наказу міністра вищої освіти СРСР №91/39 від 12 лютого 1947 року, запроваджується обов'язкова форма для студентів Київського інституту Цивільного повітряного флоту, що повинна відповідати вимогам, які представляються до форми працівників цивільної авіації. Фінансування цього заходу на той час проводиться за державний кошт.

ПРИКАЗ

Міністра вищого образования Союза ССР и
начальника Главного управления Гражданского
воздушного флота при Совете Министров СССР
12 февраля 1947 г. №91/39 Москва

Содержание: о возобновлении деятельности Киевского института Гражданского воздушного флота ГУГВФ при Совете Министров СССР имени К. Е. Ворошилова.

Постановлением № 191 от 29.01.47 г. Совет Министров Союза ССР

1. Разрешил Главному управлению Гражданского воздушного флота при Совете Министров СССР (т. Астахову) расформировать Киевскую школу технического состава и на ее базе к началу 1947-48 учебного года возобновить деятельность Киевского института Гражданского воздушного флота.

2. Поручил Министерству высшего образования СССР (т. Кафтанов) утвердить в месячный срок номенклатуру специальностей и Устав Киевского института Гражданского воздушного флота.

3. Установил прием в 1947 г. на первый курс Киевского института Гражданского воздушного флота 120 человек и на старшие курсы – 60 человек.

Комплектование производить за счет мужчин.

4. Разрешил Министерству высшего образования СССР (т. Катанову) переводить из других вузов в Киевский институт Гражданского воздушного флота бывших студентов этого института, изъявивших желание учиться в нем.

5. Обязал Министерство высшего образования СССР (т. Кафтанова) выделить Киевскому институту Гражданского воздушного флота 5000 экземпляров научно-технической литературы по заявке ГУГВФ при Совете Министров СССР.

6. Обязал ГУГВФ при Совете Министров СССР (т. Астахова) дооборудовать лаборатории Киевского института Гражданского воздушного флота и обеспечить их техническими средствами.

7. Обязал Совет Министров УССР разместить в первой половине 1947 г. заказ на изготовление учебно-бытовой мебели для Киевского института Гражданского воздушного флота на сумму 250 тыс. руб.

8. Установил начальствующему, преподавательскому составу и студентам Киевского института Гражданского воздушного флота одежды, присвоенную работникам гражданского воздушного флота.

Історія Національного авіаційного університету нараховує більше ніж 100 років. Свій початок університет бере як Механічний факультет Київського політехнічного інституту (1898 р.). Як авіаційний ВНЗ Київський авіаційний інститут постав 1933 р. Подальші зміни назв відображали зростання важливості для народного господарства та авторитету навчального закладу:

1947 р. – Київський інститут Цивільного повітряного флоту;

1965 р. – Київський інститут інженерів цивільної авіації;

1994 р. – Київський міжнародний університет цивільної авіації;

2000 р. – Національний авіаційний університет.

Така багата історія навчального закладу, активна участь студентів і викладачів у загальнодержавних заходах, підготовка фахівців для іноземних держав дістала високу оцінку урядів

СРСР, України, іноземних держав. Історично першою нагородою Київського інституту Цивільного повітряного флоту була медаль "За освоєння целинних земель", якою відзначено активну участь студентів і викладачів інституту у освоєнні цілинних земель. Цілинний крайвиконком від імені Президії Верховної Ради СРСР 16 вересня 1963 року нагородив Київський інститут Цивільного повітряного флоту медаллю "За освоєння целинних земель". Державна нагорода – медаль для державного підприємства, є досить рідкісним явищем у нагородній системі Радянського Союзу.

15 серпня 1966 року Президія Верховної Ради СРСР "за успішне виконання завдань семи-літнього плану по підготовці висококваліфікованих інженерів і наукових кадрів для громадянської авіації, розробку і впровадження актуальних науково-дослідницьких робіт по авіаційній техніці" нагородила Київський інститут інженерів цивільної авіації орденом Червоного Прапора. Треба зауважити, що тільки з 1960 до 1970 р. в інституті захищено 100 кандидатських дисертацій.

1978 рік став черговою віхою у визнанні заслуг інституту цивільної авіації: Президія Верховної Ради Української РСР нагородила його вищою республіканською нагородою – Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Наступні роки принесли інституту міжнародне визнання. За підготовку фахівців-інженерів цивільної авіації інститут нагороджений:

- 1976 р. – орден "Мира і дружби" Угорської Народної Республіки;
- 1978 р. – пам'ятна медаль Міністерства освіти Польської Народної Республіки з нагоди 200-річчя Комісії Народної Освіти Польщі;
- 1981 р. – орден Кирила і Мефодія 1-го ступеня Народної Республіки Болгарії;
- 1985 р. – орден "Солідарність" Республіки Куба.

В цьому ж 1985 р. Організація Об'єднаних Націй відзначила Київський інститут інженерів цивільної авіації: ректор інституту О.Ф. Аксьонов отримав нагороду Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) – премію імені Е. Корнера з врученням золотої медалі. Традиції виховання українських авіаційних інженерів продовжуються в наш час.

Третє тисячоліття принесло Національному авіаційному університету чергову нагороду. 12 вересня 2003 року Великий Пріор ордена Святого Станіслава в Україні "за видатний внесок в розбудову національної науки, культури та освіти, утвердження міжнародного авторитету України як авіаційної держави, гармонійне виховання багатьох поколінь свідомих громадян й справу становлення національної еліти України" нагородив університет орденом Святого Станіслава. Всі нагороди Національного авіаційного університету зберігаються в музеї навчального закладу.

В 90-х роках ХХ ст. студентська форма в Національному авіаційному університеті (далі – НАУ) вже практично не використовувалась, однак традиції щодо обов'язкової студентської форми почали відроджуватися в НАУ в 2004 р. Ректор університету Бабак Віталій Павлович, член-кореспондент НАН України, є ініціатором відродження форменого одягу викладачів та студентів університету як елементу корпоративної культури і традицій попередніх поколінь. Згідно наказу міністра освіти і науки України № 287 від 9 квітня 2004 року, з 1 вересня 2004 р. в НАУ відновлено носіння форми, яка стала невід'ємним атрибутом соціального і культурного життя університету.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

(витяг)

м. Київ

09 04 2004 р.

№ 287

Про впровадження форменого одягу
в Національному авіаційному
університеті

З метою відновлення форменого одягу в Національному авіаційному університеті наказую:

1. Дозволити Національному авіаційному університету відновити, починаючи з 2004 року, користування студентами та співробітниками університету форменим одягом.

2. Ректору Національного авіаційного університету (Бабаку В. П.):

- 2.1. Розробити положення про порядок забезпечення форменим одягом студентів та співробітників за рахунок коштів загального, спеціального фондів державного бюджету та власних коштів студентів і співробітників.
- 2.2. Розробити та затвердити наказом ректора зразки форменого одягу та відповідну символіку.
- 2.3. Внести в установленому порядку необхідні зміни до Статуту університету.

Міністр

В. Кремень

Відповідно до наказу Міністра був виданий наказ ректора Національного авіаційного університету.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАКАЗ

(витяг)

28 04 2004 р

№93/од

м. Київ

Про відновлення
форменого одягу

Згідно Наказу міністра освіти і науки України № 287 від 9 квітня 2004 року та з метою зміцнення дисципліни, порядку та організованості, виховання почуття гордості належності до Національного авіаційного університету НАКАЗУЮ:

1. Відновити в університеті носіння форменого одягу співробітниками і студентами з 1 вересня 2004 р.
2. Затвердити Положення про норми, порядок одержання, обліку, видачі та носіння форменого одягу.
4. Внести в установленому порядку відповідні зміни до Статуту та Правил внутрішнього розпорядку університету.
6. Наказ довести до відома співробітників і студентів університету.

Ректор

В. Бабак

ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

про норми, порядок одержання, обліку, видачі та носіння форменого одягу

1. Загальні положення

1. Це Положення, розроблене на виконання наказу Міністерства освіти і науки України № 287 від 09.04.04. Носіння форменого одягу є Статутною вимогою і відновлюється з метою виховання почуття гордості належності до Національного авіаційного університету.

2. Формений одяг та знаки розрізнення видаються особам, на яких поширюється наказ про носіння форменого одягу, у відповідності до категорії посад

2. Порядок забезпечення форменим одягом співробітників та студентів

3. Придбання форменого одягу здійснюється централізовано за замовленнями Сервісного центру університету згідно з специфікацією стандартних розмірів, на підставі угод, що укладаються з відповідними підприємствами-виробниками.

Пошиття форменого одягу за індивідуальними замовленнями дозволяється у випадках нестандартної фігури за кошти замовника з додержанням встановлених до форменого одягу вимог.

4. Забезпечення форменим одягом здійснюється за рахунок коштів загального і спеціального фондів державного бюджету та власних коштів студентів і співробітників у співвідношенні згідно затвердженої калькуляції.

...

6. Видача предметів форменого одягу здійснюється на підставі заяви-зобов'язання співробітника або студента. Студенти сплачують вартість форменого одягу частинами протягом 1,5 року (3 семестри). Співробітника – протягом 1 року.

7. Студентам-сиротам, які перебувають на обліку у відділі соціального захисту НАУ формі надається за рахунок університету, студентам-напівсиротам встановлюється пільгова ціна – 50 % вартості форми (50 % за рахунок університету).

8. Студенти, що навчаються згідно державного замовлення, отримують знижку від вартості форменого одягу щорічно, розраховану фінансово-економічним управлінням в залежності від суми коштів, виділених з загального фонду державного бюджету на ці цілі.

9. Норми видачі предметів форменого одягу наведено в Додатку № 1.

Додаток № 1
до наказу № 93/од
від 28.04.2004 р.

НОРМИ
Видачі предметів форменого одягу

№ п/п	Стать	Найменування предметів	Кількість
Викладачі та співробітники університету			
1	Чоловіча	Кашкет з вовняної тканини на шовковій підкладці	1
		Костюм двобортний з гаптуванням	1
		Сорочка білого кольору з довгим рукавом	1
		Сорочка білого кольору з коротким рукавом з гаптуванням	1
		Краватка з гаптуванням	1
		Наплічні знаки відмінності	
		Аксельбант жовтого кольору	
2	Жіноча	Шапочка літня (пілотка)	
		Костюм однобортний (брюки, спідниця) з гаптуванням	1
		Сорочка (блузка) білого кольору з довгим рукавом	1
		Сорочка (блузка) білого кольору з коротким рукавом з гаптуванням	1
		Краватка з гаптуванням	1
		Наплічні знаки відмінності	
		Аксельбант жовтого кольору	
Студенти			
3	Чоловіча	Кашкет з вовняної тканини на підкладці	1
		Костюм однобортний (дві пари брюк) з гаптуванням	1
		Сорочка білого кольору з довгим рукавом	1
		Сорочка білого кольору з коротким рукавом з гаптуванням	1
		Краватка з гаптуванням	1
		Аксельбант жовтого кольору	
4	Жіноча	Шапочка літня (пілотка)	1
		Костюм однобортний (брюки, спідниця) з гаптуванням	1
		Сорочка (блузка) білого кольору з довгим рукавом	1
		Сорочка (блузка) білого кольору з коротким рукавом з гаптуванням	1
		Краватка з гаптуванням	1
		Аксельбант жовтого кольору	

Примітка: гаптування на костюмі для викладачів, співробітників та студентів (окрім адміністрації) передбачено на комірці піджака, а також на комірці літньої сорочки (блузки) у вигляді стилізованого літака.

12. При розірванні трудового договору або відрахуванні з університету, особа, що отримала формений одяг, зобов'язана відшкодувати не сплачену його вартість. Повернення форми не допускається.

3. Правила користування форменим одягом

13. Студенти та викладачі зобов'язані під час занять дотримуватись правил носіння форменого одягу встановленого зразка і знаків відмінності.

14. Предмети форменого одягу повинні відповідати встановленим зразкам та утримуватися в бездоганному стані.

15. Формений одяг встановлюється повсякденним і вихідним (з додаванням аксельбанта жовтого кольору).

16. Колір взуття – темний. Форма темно-синього кольору – класична. Забороняється:

- носіння цивільного одягу в університеті в робочий час;
- носіння форменого одягу та знаків відмінності особам, на яких не поширюється право придбання таносіння форменого одягу;
- змішування предметів форменого одягу з іншим одягом (крім верхнього);
- носіння в кишенях великих предметів, що порушують зовнішній вигляд форми;
- перешивання форменого одягу.

4. Символіка та атрибутика

18. Наплічні знаки відмінностей за посадовими категоріями визначені в Додатку № 2.

Додаток № 2
до наказу № 93/од
від 28.04.2004 р.

ОПИС

наплічних знаків відмінностей за посадовими категоріями

Знаками відмінності є наплічні знаки відмінності, які визначають належність до конкретної категорії. Емблема належності до університету – стилізовані розпростерті крила птаха, які обрамляють Тризуб. Колір знаків відмінностей – жовтий. Гло – темно-синє.

Наплічні знаки є нашивними.

Знаки відмінностей - галуни, стилізовані зірки. Галуни затвердити трьох категорій:

- широкий (22 мм);
- середній (16 мм);
- вузький (10 мм).

Наплічні знаки мають право носити виключно особи з професорсько-викладацького складу. Для співробітників та студентів знаки наплічних відмінностей не передбачені (окрім студентів, що навчаються за спеціальністю обслуговування та експлуатація повітряних суден). Співробітники носять нарукавний шеврон із зазначенням належності до університету та підрозділу.

№ п/п	Посада	Знаки відмінностей	Ранг (категорія)
Адміністрація, викладачі			
1	Ректор	два широкі і один середній галуни.	12
2	Проректор	один широкий, два середні галуни	11
3	директор інституту, начальник навчально-методичного управління	один широкий, один середній галуни	10
4	заступник директора, декан	один широкий галун	9
5	заступник декана, завідувач кафедри, професор	чотири середні галуни	8
6	доцент, старший викладач	три середні, один вузький галун	7
7	викладач, асистент	три середні галуни	6
Студенти спеціальності обслуговування та експлуатація повітряних суден			
8	голова студради університету	один середній галун, буква «С»	5
9	командир факультету	три вузьких галуни, буква «С»	4
10	командир курсу	два вузьких галуни, буква «С»	3
11	командир групи	один вузький галун, буква «С»	2
12	Студент	буква «С»	1

В літній період наплічні знаки відмінностей носять на сорочці з коротким рукавом.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Ректор Національного авіаційного університету
член-кореспондент НАН України Бабак В. П.
28.04.2004 р.

ОПИС

наплічних знаків відмінностей навчально-допоміжного та адміністративно-господарського складу Національного авіаційного університету

Знаками відмінності є наплічні знаки відмінності, які визначають належність до конкретного ранку (категорії). Емблема належності до університету – стилізовані розпростерті крила птаха, які обрамляють Тризуб. Колір знаків відмінностей – жовтий. Гло – темно-синє.

Наплічні знаки є нашивними.

Знаки відмінностей - галуни. Галуни затвердити трьох категорій:

- широкий (22 мм);
- середній (16 мм);
- вузький (10 мм).

В літній період наплічні знаки відмінностей носять на сорочці з коротким рукавом.

№ п/п	Посада	Знаки відмінностей	Ранг категорія
1.	Начальник управління, головний бухгалтер, директор ДМА	один широкий і один середній галуни	10
2.	Заступник начальника управління. Заступник головного бухгалтера, директор НТБ, директор Медичного центру, директор Студмістечка	один широкий галун	9

3.	Директор центру, директор готелю, директор видавництва, головний механік, головний енергетик, начальник відділу, начальник центру, начальник служби, начальник відділення, завідувач лабораторії, завідувач курсів, завідувач кабінету, завідувач аспірантури, заступник директора НТБ, головний лікар Медичного центру, заступник директора Медичного центру.	чотири середні галуни	8
4.	Провідний інженер, провідний економіст, провідний бухгалтер, провідний архівіст, провідний документознавець, провідний юристконсульт ант, провідний методист, провідний бібліотекар, провідний редактор, головний бібліотекар, головний бібліограф, головний диригент. Заступник директора центру, заступник директора Студмістечка, заступник директора готелю, головний інженер готелю, заступник начальника центру, заступник головного механіка, заступник головного енергетика, директор яхтклубу, директор полігону НАУ, керівник виробничої практики.	три середні і один вузький галуни	7
5.	Інженери усіх спеціальностей, економісти, бухгалтери (з дипломом спеціаліста), інструктори навчальних підрозділів, диспетчер (в./о.), методист (в./о.), вихователь гуртожитку, юристконсульт ант, редактор, перекладач, старший товарознавець (в./о.), соціолог-психолог, бібліотекарі, бібліографи, старший лаборант (в./о.), експерт, художній керівник, керівник студії, керівник ансамблю, керівник гуртка, хормейстер.	три середні галуни	6
6.	Технік усіх категорій, майстер навчального підрозділу, старший інспектор, інспектор, товарознавець, інструктор з протипожежного нагляду, агент з постачання, завідувач складу, завідувач господарства завідувач костюмерні, коректор, диспетчер (без в./о.), старший лаборант	один середній галун	5
7.	Секретар, секретар-друкарка, друкарка, лаборант, касир, діловод, паспортист, адміністратор, черговий бюро перепусток	три вузькі галуни	4

Сьогодні таке носіння форми дає студенту відчуття приналежності до соціальної спільноти, де кожен є частинкою і механізмом великої організації, що в кінцевому результаті є чинником підвищення самоцінності і самосвідомої впевненості та згуртування величезного колективу. Для викладачів носіння форми є засобом ототожнення себе з аудиторією, вирівнюванням статусу, коли студент і викладач почувають себе в якості колег, а не в якості підлеглого і адміністрації. Це, в свою чергу, є невід'ємною складовою корпоративної культури, що згуртовує колектив, переводить відносини на новий якісний неформальний рівень.

Форма є окрасою університету, а студенти, професорсько-викладацький склад, службовці, які одягнені у формений одяг, сьогодні постійно демонструють високий рівень корпоративної культури та дисципліни, дотримання Статуту Національного авіаційного університету.